

EIROPAS PARLAMENTS: VĒSTURISKS ATSKATS

Eiropas Parlamenta pirmsākums bija Eiropas Ogļu un tērauda kopienas (EOTK) Kopējā asambleja, kura kļuva par kopēju asambleju trim tolaik pastāvošajām pārvalstiskajām Eiropas kopienām. Šī asambleja vēlāk ieguva Eiropas Parlamenta nosaukumu. Laika gaitā šī iestāde, kuras deputātus kopš 1979. gada ievēlē tiešās vēlēšanās, ir ievērojami mainījusies – no asamblejas ar ieceltiem dalībniekiem tā izaugusi par vēlētu parlamentu, kas atzīts par Eiropas Savienības politiskās darba kārtības noteicēju.

JURIDISKAIS STATUSS

- Pamatlīgumi ([1.1.1.](#), [1.1.2.](#), [1.1.3.](#), [1.1.4.](#), [1.1.5.](#));
- Lēmums un Akts par Eiropas Parlamenta pārstāvju ievēlēšanu vispārējās tiešās vēlēšanās (1976. gada 20. septembris), kurā grozījumi izdarīti ar Padomes 2002. gada 25. jūnija un 23. septembra lēmumiem.

TRĪS KOPIENAS, VIENA ASAMBLEJA

Pēc Eiropas Ekonomikas kopienas (EEK) un Eiropas Atomenerģijas kopienas (*Euratom*) izveidošanas EOTK Kopīgā asambleja tika paplašināta, lai aptvertu visas trīs kopienas. Jaunais forums, kuram tika dots Eiropas Parlamentārās asamblejas nosaukums, pirmo reizi pulcējās Strasbūrā 1958. gada 19. martā, piedaloties 142 deputātiem, bet 1962. gada 30. martā tas mainīja nosaukumu un kļuva par Eiropas Parlamentu.

NO IECELTAS ASAMBLEJAS LĪDZ VĒLĒTAM PARLAMENTAM

Pirms tika ieviesta kārtība, ka deputātus ievēlē tiešās vēlēšanās, tos darbam Eiropas Parlamentā izvirzīja ikvienas dalībvalstu parlamenti. Tādēļ visiem deputātiem bija divi mandāti.

Augstākā līmeņa sanāsmē Parīzē 1974. gada 9. un 10. decembrī tika nolemts, ka tiešajām vēlēšanām jānotiek 1978. gadā vai vēlāk, un Parlamentu lūdza iesniegt jaunus priekšlikumus, lai aizstātu tā 1960. gada Konvencijas projektu. 1975. gada janvārī Parlaments pieņēma jaunu Konvencijas projektu, uz kura pamata valstu vai valdību vadītāji pēc vairāku domstarpību atrisināšanas 1976. gada 12. un 13. jūlija sanāsmē panāca vienošanos.

Lēmums un Akts par Eiropas Parlamenta pārstāvju ievēlēšanu vispārējās tiešās vēlēšanās tika parakstīts Briselē 1976. gada 20. septembrī. Šis tiesību akts tika

ratificēts visās dalībvalstīs un stājās spēkā 1978. gada jūlijā, bet pirmās vēlēšanas notika 1979. gada 7. un 10. jūnijā.

PAPLAŠINĀŠANĀS

Kad Apvienotā Karaliste, Dānija un Īrija 1973. gada 1. janvārī pievienojās Eiropas Kopienām (pirmā paplašināšanās), Eiropas Parlamenta deputātu skaits palielinājās līdz 198.

Otrajā paplašināšanās reizē, kad 1981. gada 1. janvārī pievienojās Grieķija, šis valsts parlaments Eiropas Parlamentam deleģēja 24 deputātus, kurus 1981. gada oktobrī aizstāja ar tieši ievēlētiem deputātiem. Otrās tiešās vēlēšanas notika 1984. gada 14. un 17. jūnijā.

Pēc trešās paplašināšanās 1986. gada 1. janvārī deputātu vietu skaits palielinājās no 434 līdz 518, pievienojoties 60 Spānijas un 24 Portugāles deputātiem, kurus nozīmēja šo valstu parlamenti un vēlāk aizstāja tieši ievēlēti deputāti.

Pēc Vācijas apvienošanās Parlamenta sastāvs tika pielāgots demogrāfiskajām pārmaiņām. Saskaņā ar Parlamenta priekšlikumiem rezolūcijā par tā deputātu vietu skaitu piešķiršanas shēmu 1994. gada jūnijā ievēlēto EP deputātu skaits palielinājās no 518 līdz 567. Pēc ceturtais ES paplašināšanās EP deputātu skaits palielinājās līdz 626, taisnīgi sadalot deputātu vietas jaunajām dalībvalstīm saskaņā ar iepriekš minēto rezolūciju.

Nicas starpvaldību konferencē ieviesa jaunu kārtību deputātu vietu sadalījumam Parlamentā, kas tika izmantota Eiropas vēlēšanās 2004. gadā. Maksimālais deputātu skaits tika palielināts līdz 732 (iepriekš – 700). Deputātu vietu skaits, kas piešķirts 15 vecajām dalībvalstīm, tika samazināts par 91 vietu (no 626 līdz 535). Atlikušās 197 vietas proporcionāli tika sadalītas starp visām vecajām un jaunajām dalībvalstīm.

Pēc Bulgārijas un Rumānijas pievienošanās 2007. gada 1. janvārī deputātu vietu skaits Parlamentā īslaicīgi tika palielināts līdz 785, lai uzņemtu EP deputātus no šīm valstīm. Pēc 2009. gada vēlēšanām, kas notika no 4. līdz 7. jūnijam, vietu skaits tika samazināts līdz 736. Tā kā Lisabonas līgumā (kas stājās spēkā 2009. gada 1. decembrī) tikai noteikts, ka deputātu maksimālais skaits ir 751 un īslaicīgi līdz nākamajām vēlēšanām tas palielināms līdz 754, 2009.–2014. gada pilnvaru termiņā vēl 18 deputāti pievienojās tiem, kuri tika ievēlēti 2009. gada jūnijā, jo dalībvalstis bija ratificējušas grozījumu protokolu, ko pieņēma 2010. gada 23. jūnija Starpvaldību konference (SVK). Līdz ar Horvātijas pievienošanos Savienībai 2013. gada 1. jūlijā maksimālais deputātu skaits uz laiku tika palielināts līdz 766, lai uzņemtu Parlamentā 12 Horvātijas deputātus, kuri tika ievēlēti 2013. gada aprīlī (atbilstoši 19. pantam Aktā par Horvātijas Republikas pievienošanās nosacījumiem).

Sagaidot 2014. gada vēlēšanas, kopējais vietu skaits atkal tika samazināts līdz 751. Vietu sadalījums tika pārskatīts vēlreiz, sagaidot 2019. gada maija vēlēšanas un arī saistībā ar Apvienotās Karalistes iespējamo izstāšanos no ES ([1.3.3.](#)).

PAKĀPENISKA PILNVARU PALIELINĀŠANA

Kad dalībvalstu iemaksas tika aizvietotas ar ES pašu resursiem (1.4.1.), pirmo reizi tika paplašinātas Parlamenta budžeta pilnvaras saskaņā ar Luksemburgas līgumu, kas parakstīts 1970. gada 22. aprīlī. Otrs līgums par šo pašu tēmu, ar ko tika nostiprinātas Parlamenta pilnvaras, tika parakstīts Briselē 1975. gada 22. jūlijā (1.1.2.).

Ar Vienoto Eiropas aktu tika palielināta Parlamenta loma noteiktās likumdošanas jomās (sadarbības procedūra) un noteikts, ka pievienošanās un asociācijas nolīgumiem nepieciešama tā piekrišana.

Līdz ar Māstrihtas līgumu, ar kuru ieviesa koplēmuma procedūru noteiktās likumdošanas jomās un paplašināja sadarbības procedūru citās jomās, Parlaments sāka kļūt par līdztiesīgu likumdevēju iestādi. Parlamentam tika piešķirtas galīgā apstiprinājuma tiesības attiecībā uz Komisijas sastāvu: tas bija nozīmīgs panākums, īstenojot Parlamenta politisko kontroli pār Eiropas Savienības izpildvaru (1.1.3.).

Ar Amsterdamas līgumu koplēmuma procedūra tika attiecināta uz vairumu likumdošanas jomu un procedūra tika pārveidota, Parlamentam līdzās Padomei kļūstot par līdzvērtīgu likumdevēju. Nosakot, ka arī Komisijas priekšsēdētāju amatā apstiprina ar Parlamenta piekrišanu, vēl vairāk tika paplašinātas tā kontroles tiesības pār izpildvaru. Ar Nicas līgumu turpināja pieaugt to jomu skaits, kurās tiek piemērota koplēmuma procedūra.

Nicas līgums, ar ko grozīja Līgumu par Eiropas Savienību, Eiropas Kopienu dibināšanas līgumus un dažus saistītos tiesību aktus, tika parakstīts 2001. gada 26. februārī un stājās spēkā 2003. gada 1. februārī. Šā jaunā Līguma mērķis bija reformēt Eiropas Savienības institucionālo struktūru, lai tā spētu risināt ar turpmāko paplašināšanos saistītās problēmas. Tika palielinātas Parlamenta likumdošanas un uzraudzības pilnvaras, savukārt balsošana ar kvalificētu balsu vairākumu Padomē tika attiecināta uz vēl vairākām jomām (1.1.4.).

Savukārt ar Lisabonas līguma (1.1.5.) parakstīšanu būtiski tika paplašināta gan balsošanas ar kvalificētu balsu vairākumu piemērošana Padomē (no 2014. gada 1. novembra izmantojot jaunu metodi – LES 16. pants), gan koplēmuma procedūras piemērošana (attiecinot to uz aptuveni 45 jaunām likumdošanas jomām). Tādējādi koplēmuma procedūra, kas tagad pazīstama kā parastā likumdošanas procedūra, ir kļuvusi par visplašāk izmantoto lēmumu pieņemšanas procedūru, un tā attiecas uz īpaši svarīgām jomām, piemēram, kopējo lauksaimniecības politiku un tieslietu un drošības politiku. Pieaugusi arī Parlamenta loma līgumu turpmāko grozījumu sagatavošanā (LES 48. pants). Turklāt kā daļa no Lisabonas līguma (un sākotnēji kā daļa arī no neveiksmīgā līguma projekta par Konstitūciju Eiropai) juridiski saistoša kļuva Eiropas Savienības Pamattiesību harta, ko parakstīja Eiropas Parlamenta, Komisijas un Padomes priekšsēdētāji Nicā 2000. gada 7. decembrī (4.1.2.).

Līdz ar 2019. gada 23.–26. maija Eiropas vēlēšanām kļuva skaidrs, ka Parlaments tagad pilnā apjomā izmanto noteikumus LES 14. pantā, kurā teikts: “Eiropas Parlaments kopīgi ar Padomi veic likumdošanas un budžeta pieņemšanas funkcijas.

Tas veic politiskās kontroles un padomdevēja funkcijas saskaņā ar nosacījumiem, kas paredzēti Līgumos. Tas ievēlē Komisijas priekšsēdētāju.”

Gan 2014. gada, gan 2019. gada vēlēšanās Eiropas politiskās partijas ([1.3.3.](#)) jau piedāvāja vēlētājiem tā sauktos vadošos kandidātus Komisijas priekšsēdētāja amatam. Var droši apgalvot, ka šī kārtība ar vadošo kandidātu izvirzīšanu izrādījies sekmīga, jo 2014. gada 22. oktobra sēdē galu galā ievēlētais Komisijas priekšsēdētājs bija kandidāts, kurš saņēma vislielāko atbalstu Eiropas Parlamenta vēlēšanās 2014. gada maijā.

Udo Bux
05/2019

